

ÚJPALOTA

Női szabó szakmámban sok szép ruhát készítettem. Dolgoztam a Rákospalotai Kötöttáru Gyárban, varrodában szalagon filléres norma munkásként. Később ipari tanuló szakoktatóként, majd a szomszédságban levő MŰM 4-es számú Leánynevelő Intézetben szintén varrodai szakoktatóként, rövid ideig. Mindig állítottam, hogy az én női szabó szakmám gyönyörű, és ezt nem cserélném fel soha. Eljött 1969. március, Újpalota alapkövetétele. Ekkor állt be életemben a nagy fordulat. Nekem ott kell lennem a megsemmisülésnél és az új megépítésénél, úgy éreztem. Szinte megszállottja lettem ennek a gondolatnak. Naponta kijártam a határba és néztem a munkálatokat. Egy önéletrajzzal a kezemben elindultam, hogy vegyenek fel technikusként. Közben már elvégeztem családanyaként egy közgazdasági technikumot is. Újpalotán kellett volna a munkaerő, de Hortobágyi Zoltán főépítészvezető, a 43. Állami Építőipari Vállalattól, szigorú arccal közölte: nem babaruha ez kislány, hanem építőipar! Próbáltam magyarázni, hogy mi már a férjemmel egy házat saját kezűleg felépítettünk, minden munkával tisztában vagyok, de ő hajthatatlan volt. Irodára felvesz az 501-es épületbe, de technikusként, munkaterületre nem, az veszélyes hely. Akkor kérem vissza az önéletrajzomat, mert irodába nem megyek. Így váltunk el. Pár hét múlva Keresztes László építésvezető a 43-as Á.É.V.-től megjelent a lakásunkon, hogy technikusként felvesz, csak menjek. Nincs elegendő munkatársa, mert ilyen messzire nem jönnek ki a dolgozók. Rossz a közlekedés.

A fűtőműnél volt az iroda. Keresztes tanyaként emlegették a munkások. Keresztes László építésvezető olyan ember volt, aki kesergett, ha eljött a hétvége és hazautaztak vidékre a dolgozói, hogy már megint nem halad a munka. Nagy munkabírású ember volt és beosztottaitól is ezt várta el. Egyszerre 2 telefont tartott a fülén. Neki volt az egész telepen egyedül telefonja – így intézkedett, de közben nekem diktált olyan gyors ütemben, hogy néha hidegvízzel hűtöttem a görcsbe állt ujjaimat.

Az 1970-es évek elején hideg tél volt, de a gépek gyúrták a fagyos talajt, mint a pék a kovászos ke-

nyértésztát. Néha a csizmánk elmerült a jeges víz alá, és a szárán folyt be a víz, meg a sár is. Nekem nem volt messze semmi, mivel minden talpalatnyi részt ismertem és gyermekkoromban ezerszer megjártam. Ha kimentem a területre, megnézni a felvonulási munkák állását, a régi házhelyekkel tudtam beazonosítani. Egy külső ember a nagy pusztaságot látta csak, én pedig a lebontott házat is odaképzelttem. Egyszer hallottam, amint egy új kollégát eligazít a régi. „Csak arra vigyázz, hogy ne Iduka néniel indulj ki a munkaterületre, mert te ott fagsz meg, ő pedig végigjár mindent.” A két technikus fiú direkt úgy beszélt, hogy én is halljam. Ezután, ha kékült a János szája széle, akkor visszaküldtem. Veszprémi Sándor más fából volt faragva. Megtanulta a szakmát és bírta a munkát. Hamar önálló építésvezetői feladatot kapott. A szivattyúház építésének irányítását bízták rá. Az újpalotai munkálatok ellenőrzésére kilátogató Kisvári János vezérigazgató is megjegyezte. „Jó képességű fiatalemberre bízták a szivattyúházat, pedig még majdnem gyerek.” Újpalotán újszerű megoldással kísérleteztek a toronyház alapozásánál. A szivattyúház és a toronyház között van a föld alatt egy résalapozás, amire a toronyházat tervezte Tenke Tibor eredetileg. Az újszerű zagyos anyaggal próbáltak a mélységben dolgozni, hogy bírja el a toronyházat és a tetején a víztározót. Sajnos a szilárdsági vizsgálati eredmény a zagyos réselésnél nem lett megfelelő. Csépe Csaba a munka irányítója és a többi szakember végül az új alapok mellett döntött.

Újpalotán alkalmazták először a Cehalin színező festéket a lila iskolán, szivattyúházon a műkö burkolat alatti falon, óvodák, iskolák színezésén.

Visszatérve az én feladatomra. Látta az építésvezető, hogy komolyan végzem a rám bízott feladatot. Így kezdett komolyan bevezetni a kivitelezői feladatokba. Eleinte az alvállalkozók naplóbejegyzéseit bízta rám, de minden alvállalkozó munkájához tartozó tervet a hónom alá tette hétfőgém, hogy tanuljam meg hétfőre. Amit nem értek, írjam fel. Hétfőn mindig megbeszéltük. Így tanultam a víz, csatorna, gáz, távfűtés, útépítés és alapozási mun-

kákat. Első alapozási munkám a lila iskolánál levő gázfogadó állomás volt. Ezt követte a lila iskola nem csak alapozása, hanem a szerkezet szerelési munkáinak ütemezése. Megszállottan dolgoztam. Még vasárnap is Péter fiammal kimentünk a forró napsütésben meglocsolni az óvoda frissen készült alapozását, nehogy megégjen a beton. Már 1970 tavaszán kaptunk kerékpárt a vállalattól. Sokszor mondták, hogy nekem lánctalpas kerékpárt kellett volna adni, mivel látták, hogy az ideiglenes víz 80 cm-es árkát csak úgy repültem át. Az biztos, hogy nem szálltam le minden kis buckánál. Fejben volt az egész terület, nem volt meglepetés, így leszállás helyett begyorsítottam és repültem. Nem gondoltam, hogy ráérnek engem figyelni.

Újpalota építésén nagyon sok katona is dolgozott. Néha egységeket a Povázssai féle vendéglőből, az akkori italboltból kellett visszaterelni a brigádjához. A fűtőmű külső oldalán a rókatorok betonozása sehogy sem haladt. Láttam, hogy a lapát hegyén emel a katona egy csipet betont. Szóvá tettem, így nem lesz jó, mondtam. Mutassa meg, ha jobban tudja, jött a válasz. Kivettem a kezéből a lapátot és megmutattam, hogy kell használni, és mennyi legyen egy emelésen. Ilyen is előfordult, de többségében szorgalmas katonák voltak. Vállalati újságban méltatták, hogy milyen hasznos az országnak a honvédség ilyen irányú tevékenysége. Számomra nem a katonák elismerése volt a fontos, hogy tényleg tudok betonozni, hanem Hortobágyi Zoltán főépítésvezető. Vállalathoz való belépésemtől többször került a leadott munkám közvetlen az ő kezébe. (Mindent ütemezni kellett). Munkámon keresztül megismert. Egyszer munkaterületi bejárásom történt, hogy 8-10 vendéggel, tervezők, beruházók egy sorba mentek, amikor az utam mellettük haladt el. Kerékpárral direkt a tőle távol levő oldalon kerültem ki a látogatókat. Visszanéztem, nekem idegennek tűntek. A túlsó végéről nagy hangosan rám köszönt Hortobágyi Zoltán. Ezt elismerésnek vettem és tudtam, hogy már elfogadott munkatársnak.

A fizikai dolgozók nagy többsége vidékről járt föl Pestre. Nagyon szorgalmas cigány emberek is dolgoztak, és fizetéskor vitték haza a pénzt, ahol a családnak épült az új családi ház. Az első ács brigád vezetője hajóács volt.

Később dolgoztam a négyemeletes 501-es jelű épület irodaházában is, a Rossz István építésvezetőségén. A nagy tudású panelszerelő, Langsteiner építésvezetőség után, a befejező munkák alvállalkozóit kellett ellenőrizni. Hogyan haladnak, tartják-e a kivitelezési határidőt. Víz-, villany-, vasszerelőkkel nem volt problémám, de a tetőn a

bádogosok nem haladtak sehogy. Veszekedett velük Rossz István. Egy ízben megemelték a feje irányában a bádogvágó ollót. Ha nem szólok, talán baj is történt volna. Én szelídebben, de határozottan kértem, hogy ne a szokásos módon készítsék a bádogozást, mert sorban beáznak a házak. A terv szerint kérem, és csak akkor igazolom a munkát. Ismét megmutattam a tervrészletet, majd elköszöntem és leindultam a korlát nélküli lépcsőn. A nyolcadik emeletig leláttak, hogy lementem, de én a hetedik emeleten az erkélyre kiléptem egy dilatációs résznél, ahol közel van egymáshoz 2 erkély, persze korlát ott sem volt még, a másik lépcsőházban visszaindultam a tetőre. Meglepődve láttam, hogy mindenki szépen napkúrázik. Nem bánom, ha napoznak, maguk dolga, de a munkát határidőre és a tervnek megfelelően várom. Nem szóltam az esetről senkinek, de csodálkoztak a kollegák, hogy értem el azt, hogy az én tetőm nem ázott be.

Haladt az építkezés, jöttek a városból a látogatók. Csehszlovák szakszervezeti vezetők. Az Építők Szakszervezete büszkélkedett ezzel a lakóteleppel. A hetes számú épület tetejére is felmentünk, mint a piramist, úgy rakták a panelt a szerelők. Éjjel is dolgoztak. Tartani kellett a feszített ütemet. Meg aztán a 3-as Házgyár Dunakeszin ontotta a panel elemeket és a kész fürdőszobákat. A panelszállító trélerok felszántották Pestújhely környező utcáit. Nyelték a port a pestújhelyi lakosok. Gázolajjal locsolták le az utcákat. Egy rövid időre megszüntette a port, de azután az olajos por szállt a lakásokba. Nem csak a por miatt panaszkodtak, hanem lakógyűléseken mindig szóvá tették, hogy a terület körül (Szerencs utca) a felszínen elhelyezett csővezeték mellett, naphosszat alszik egy ember és nem dolgozik. Jól megy a vállalatnak, hogy ilyen embert is fizetni tud. Megnyugtattuk a panaszoszt, hogy akkor dolgozik jól a munkás, ha nem dolgozik. A füle hallja, hogy a szivattyú hibátlanul működik és a talajvizet kifogástalanul szívja. Csak nyáron aludt. Persze azt nem látták, amikor télen a jeges víz alatt szerelte össze a csövet. Ezt a munkát éjjel-nappal, szombat-vasárnap, ünnepnap is folyamatosan végezni kellett. Hiszen a gépek nem állhattak le. Gondoljuk végig, hogy a hóban, esőben, fagyban, milyen kellemes lehet kézi fúróval Siemens kutat fúrni, iszapolni, hajtani a fúrószárat, tekerni a kézi csörlőt. Vákuum kutak süllyesztésénél ehhez még az árokba összegyűlt vizet is taposni kell. Szivattyút csak szakképzett dolgozóra lehetett bízni. Volt, akinek a gépkezelői papíron kívül egy vagy két szakmája is volt. Ak-

koriban még sok pestújhelyi pincében volt talajvíz tavasszal.

Akik életüket adták Újpalota felépítésénél

Sajnos a feszített munkának néha áldozatai is voltak. A fűtőműnél egy 19 éves fiatalember a daruval borult fel. Ott halt szörnyet, ahogy a Késmárk utca betonjára kidőlt a daru és a fülkében volt a fiú. A sín végén lévő végálláskapcsoló lelazult. A fiú zsebében a katonai szolgálati behívó volt.

1971-ben a hetes számú épület éjszakai panel szerelése közben a hegesztő kábel megszorult, elakadt egy anyaghibás kitámasztóban, amit egy rántással kiszabadított a szerelő Ruska András, de abban a pillanatban dőlt rá a többmázsás panel. Szörnyet halt. Fiatal édesapa, boldog férj volt. Testvére az irodaház ablakából pont erre a házra látott. A szörnyű érzést nem bírta elviselni, elment, itt hagyta a munkahelyét.

A munkások vagánysága miatt is volt baleset. Talált gránátot dobtak a melegedő tűzre a szabadban. Ezt csak hallottam. A lakótelep építése vége felé a művezető bódében egy szép fiatal pár égett el egy éjjel.

Pestújhely szélén a Madách utcában gázszivárgás következtében egy házaspár a saját lakásában végleg elaludt. Senki nem tudta mi történt éjjel. Gyanakodtak a gáz fővezetékére, ami a háztól kb.

8 méterre volt. De biztosat nem tudtak. Eladásra meghirdették az örökösök, és amikor a vevő meg akarta tekinteni, este volt. Villanygyújtás pillanatában repült a ház fala kifelé. Sokáig így állt a ház. Egyszer aztán az egész utcasort lebontották, mind a két oldalon. Jelenleg itt halad az út a Frankovics úti felüljáró felé.

1973. 07. hó 22-én a 42-es épületnél halálos baleset következett be, az okok ismeretlenek (a gyorslift munka közben lezuhant). Fenyvesi József 32 éves, Kővágó Sándor 19 éves a helyszínen meghalt. Szluk László 32 éves súlyosan sérült, két lábát amputálták. Várhalmi László maradt életben, a csodával határos módon.

Földgép, Hőskor. 1968

Most, amikor lassan ötven éves archívumok között lapozgatok és böngészem a fényképeket éjjelbe nyúlóan, jutnak eszembe a történetek, régen elfelejtett nevek. Régi kollégákkal jövök össze, hogy közösen idézzük fel a hőskort. A beszélő múlt újra átélhetővé eleveníti azt a mérhetetlenül sok igyekezetet, erőfeszítést, fáradságot, amely előre vitte a lakótelep megvalósítását. Nézegetjük a képeket a régmúltból. Szűz terepen vagy elvadult tájon, ahol az országépítő gondolat újat, hasznosat, nagyot akart teremteni, a Földgépesek voltak az elsők. Ővük volt az első kapavágás. Előregedett

Távolban a FÖLDGÉP telephely látható. Felszabadulás út 160.

masinájuk elsőnek harapott bele a kemény földbe. Kotrógépek, dózerek, szkréperék hada. Havas téli tájban, szakadó őszi esőben, rekkenő nyárban hajnaltól éjszakáig dohogott a gépük. Ebédidőre is alig volt érkezésük. Legtöbbször a hazait ették. Estétként, mint ősi pásztortüzek világoltak, hosszú nyársra tűzdelt szalonnáról csurrant a zsír, lapátnyi kenyérszeletre. Majd csend lett, és aludni tértek a lakókocsikba, illetve barakk épületekbe. Hosszú évek sokmilliónyi köbméter földmunkája, föld alá helyezett vezeték rendszerek, épületek alapjai fölött hatalmas létesítmények. A lakótelepek sora hirdeti a munkás emberek fáradhatatlan akarát. Alatta pedig, ami fölött a „látható áll”, az a Földgép munkája. Nem látványos a Mű, ami kezük, gépeik nyomán létesült, de nehéz, felelősségteljes. Azon áll vagy bukik, amire az alap készül. Az alapozás, amit eltemet az utánuk jövő építők munkája és eltemet az emlékezés. Ez a sorsa a földgépes munkának, ami nélkül pedig létesítmény átadás nem lenne. Ezért is szép talán a földgép szerepe.

A Földgép vállalat kellő gondossággal készült a nagy feladat elvégzésére. A Szentmihályi úton, közvetlenül a Pestújhelyi temető mellet hatalmas területen rendezkedett be, hogy a munkát zökke-

nőmentesen, folyamatosan tudják végezni. Előre gyártó üzemet épített, vasszerelő telepet, betonkeverőt, kavicsátrolót, lakatos üzemet, gépészetet, munkagép parkolót, étkezdét, raktárt és irodahelyiséget. Munkásszállásnak barakkokat, 5-6 db-ot. Egy barakk 6 szobából állt, egy szoba 8 ágyas, de péntek éjjel 12 fő is aludt, mert a székesfehérváriakat innen vitték busszal vidékre haza. Közös fürdő külön épületben volt elhelyezve. Télen is a szabadban lehetett csak megközelíteni.

1969

A helyszínen nagy és sok kézimunkát igénylő feladat a Földgépre hárult. Az alapozási munka iszonyú mennyiségű vasat nyelt el. A vasasok nagy többsége is itt tanulta a szerelést. Első időben kevés volt a tanult vasbetonszerelő. A kivitelezés során felmerülő munkák végzéséhez kevés gép állt rendelkezésre. A Földgép kezdetleges fa zsaluzattal dolgozott és a betonszállítás Dömperral történt. Útközben lötyögött a tartalma, szinte kibetonozták a szállítási útvonalat. Futószalaggal engedték a betont az alapba. Később papucsos beemeléssel engedték a falzsaluzat közé a betont. Csak 1972 tavaszán érkezett 6 darab Zilbillencs, amivel szál-

lították a betont, és ekkor áttértek a tölcésres betonosásra.

Hamarosan érkezett 2 darab Mixer is. Így már flottul haladt az alapozási munka (Akkor még nem volt a vállalatnak Scwing betonszivattyúja). Ezért azután csúszott az első épületpanel szerelési ideje. A szakmában járatlan vidéki embereket tanfolyamokon képezték folyamatosan, mivel itt nem hagyományos építőipari munka folyt. Művezetőket, geodétákat és gépkocsivezetőket is képeztek. Töborozták az embereket vidékről, a mezőgazdaságból, nőket a háztartási munkából. Egész családok jöttek Pestre dolgozni.

A Földgép napi bejárókkal 6 buszt indított, akik Érsekvadkert, Nőtincs, Rétság, Romhány, Dány, Valkó, Zsámbok, Tóalmás, Jászfényszaru, Dabas, Lajosmizse, Órkényből jöttek. Összesen 297 fő. $\frac{1}{2}$ 4-kor keltek, $\frac{1}{2}$ 7-kor már munkába álltak és este 5-ig dolgoztak. Ezt az utat naponta kétszer megtették.

Ezen kívül hétvégén még 4 busz vitte haza a dolgozókat, akik hét közben munkásszálláson voltak elhelyezve. Pénteken munka után indult két busz, Kerekegyháza, Kunbaracs, Kunadacsra. A másik kettő pedig Tiszafüred, Poroszló, Egyek, Telekháza, Jászberény, Tiszaörsre. Heti hazajáró 220 fő. Összesen 517 főt utaztattak. A pestiek a Bosnyák téren és Cinkotán gyülekeztek, onnan szállították őket a Földgép telephelyre. Pestújhelyről és Rákospalotáról gyalog jártak ki a földhányásokon átveregődve, őszi latyakban, téli fagyban. Nehéz időszak volt ez a munkásoknak is, de a vezetőket sem lehetett irigyelni. Nem volt mese vagy kibúvó. A munkának iszonyatos tempóban kellett haladni. A legnagyobb gond az anyagihiány volt, és ráadásul még telefon is csak a Keresztes építésvezetőségen, a Fűtőműnél volt. Egy hatalmas építkezés és könyörögni kellett a postának telefonokért.

Amit itt leírtam, a 43-as ÁÉV-nél szinte ugyanez a munkás létszám, szakember hiány, anyagihiány, és fuvarozó gépkocsik hiánya jelentkezett. A töborzás és oktatás folyamatos volt. Háziasszonyokat képezték ki felvonó kezelőnek. A panel beemelés, szerelés után a befejező szakipari munkákhoz szükséges anyagokat a nők emelték a felvonóra és küldték fel az emeletre. Egy-egy épület mellett több felvonó is állt (dilatációként egy). Dermesztő hidegben és huzatban készült a befejező munka, mert az átadási határidő szent volt. Biztatták a dolgozókat a kommunista hétvégék vállalására. Meg aztán, kis prémium osztásával lelkesítették a dolgozókat. A FÖLDGÉP-nél az őszi nagy esőzések, zivatarok okoztak néhányszor kárt is, ilyenkor az

eső szigetelést védő falat döntött be, vagy a kiszedett csatorna árkát mosta el. A dunai nagy árvízvédelemből is kivették a vállalat dolgozói a részüket és vitték a gépeket is, a kiesett időt kommunista hétvégén kellett bepótolni. Ezért aztán, hogy lendüljön a munka, kaptunk a Magyar Néphadsereg állományából létszámot. A tényleges katonai szolgálatot teljesítők közül válogatták ki a családosokat, és lehetőséget biztosítottak egy kis pénzkeresetre, amit a családnak haza küldhetett a katona. Ezen kívül börtönviselt emberek is tisztességes munkát végeztek. Többségük fizikai munkásként dolgozott, pedig tudták az emberek, hogy magasabb végzettségű az illető. Békességben dolgoztak, egymás mellett.

FÖLDGÉP

A felvett dolgozóknak Ámon Antal mérnök előadást tartott geodéziából és a művezető iskola 3 hónapos előkészítő részéről. Dömper gépjárművezetés iskola indult a vidéki fiatalok számára. Volt, aki először járt Pesten. Meg kellett szokniuk a pesti forgalmat, és mindjárt 3,5 tonnás Csepel gépkocsival kellett a forgalomban menni. Az iskolások legnagyobb problémája az volt, hogy nagy a budapesti forgalom és sajnos nagyon szépek a pesti lányok. A gépkocsivezetést tanulók között a vidéki szokáshoz még tovább is ragaszkodott egy-két tanuló és indulás előtt a kupica pálinkát felöntötte. Előbb figyelmeztették, majd végleg elkészöntek tőle.

Érzések és gondolatok 1970. február 18.

Sürgősen meg kell nézmem, hogy melyik régi ház van útban a csatornaépítésnél, melyiket kell lebontani. Kinek a háza kerül ismét lebontásra, a régiék közül. A vállalat dolgozói ridegen rámutatnak erre meg arra. Senki sem sajnálja ezeket a házakat már. A tulajdonos elsiratta, amikor elköltözött belőle. Én csak nézem a csupasz falakat, aminek a dőzerelt nekimennek és omlanak a falak. Ledől sok vihart megért kis házikó. Sokféle gazdája volt a 40-es évektől. A háború alatt is úgy állt, mint most, csak akkor még új volt a fakerítés körülötte. Én sajnálom ezt a házat is, azt is, pedig semmi különös nem fűz hozzá. Járom a határt, nézem a házhelyeket, elgondolkodom a lakói felől. Elköltöztek, jól érzik magukat az új lakásban. Nem sírják vissza a megszűnt életet, a port, a cipekedést. Egy régi szomszédot látok sétálni erre. Összetalálkozunk, beszélgetünk. Boldog, hogy elmehetett innen. Csodálkozom, hogy senki nincs, aki úgy érezne, mint én. Nem sajnálják a határt, a csendet, a nyugalmat, a virágokat, a madarakat. Még a szemnek is pihentetőbb volt,

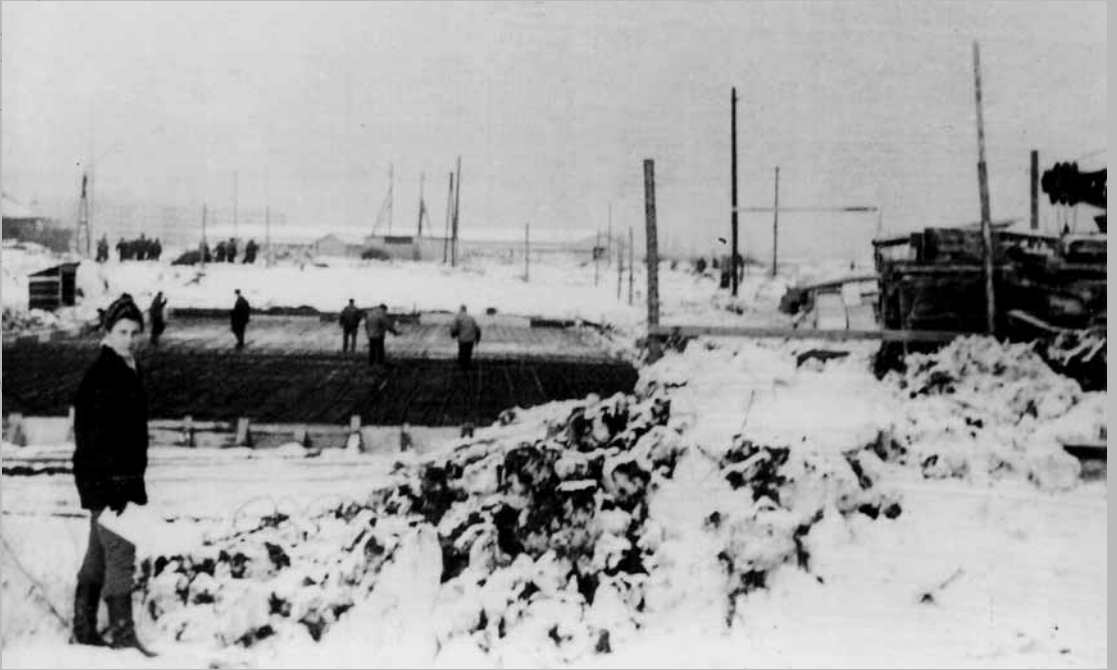
1970. április Nyírpalota utca 12-14.(4-es jelű épület)

Dömpér

ZIL

1969. december, a 3-as jelű épületet ellenőriztem (Nyírpalota utca 8-10.)

ahogy a csömöri dombokig ellátott a zöld határba. Végig pusztaság, egyetlen fa nem volt, csak a csömöri domb oldalában egy terebélyes fa, ami eső után tisztán látszott. Tolonganak a gondolatok a fejemben. Hát senkinek nem volt szép ez a határ, senki nem sajnálja? Megyek ismét egy házhely felé, ami körül a föld már el van egyenesítve. Forognak a szkréperek, hordják a földet, rendezik a talajszintet. 1,5 méter mélyen is elhordják a talajt. Csak nézem, sóhajtozom, érzem a nyers föld illatát. Érdekes szaga van a nyers földnek. Tódul a sok emlék elem. Kicsit félve lépkedek. Ezzel a mélységgel találkoztam ezen a részen 1945-ben, amikor a bombák robbantak és nagy mélységű tölcserrel hagytak nyomukban. Ez a rész tele volt bombatölcserrel, és itt egy lezuhan repülőt is találtunk. Később mennyit fociztunk ezen a helyen. Én mégis most félek, nehogy valami itt maradt lőszerre lépjek. Ballagok, senki nincs a határban, ameddig a szem ellát. Ebédelnek a munkások. Megyek, és a szívembe markoló érzésektől sírni tudnék. A szkréperek nyomában lépkedek,

egy tövestől kiemelt diófa kerül az utamba. Megállok, nézem, ismerős fa. Ezt is 4-szer átültették, és mire teremni kezdett volna, elpusztult, félredobták az út mellé, ne akadályozza a földmunkát. Körbe sétálok a mi régi kis otthonunk helyén. Nincs ott semmi, ami a házból való, csak vakolat. De megvan még a kút, aminek a finom ízű hűs vizét mindenki dicsérte, aki vendégként érkezett hozzánk hajdanán. Nyáron, hűtőszekrény hűsítésén itt hűtöttük a dinnyét és a húsféleséget. Bizony, elég mély, és én mégis lementem 11 éves koromban, a Jakus Pista bácsi pipájáért. Vagány lány voltam. Egy spárgán engedtek le a létráig, amit előre leengedtek a vízbe. De kinek jut ez már eszébe. Az öreg Pista bácsi is elköltözött már. Ahogy végignézek a határ megváltozott arcán, fáj, hogy nincs többé a régi, de csodálom is mindazt az újat, ami itt készül. Boldog vagyok, hogy én mindezt szemmel kísérhetem, és itt lehetek, amikor a határ utolsó házaira is kimondják a végítéletet. Olyan ez részemre, mint amikor valaki a kedves ismerősét utolsó útjára elkísérheti.